

Ü l e v a a d e

Wiedemanniga Peterburis

Jüri Valge

haridus- ja teadusministeerium, keelepoliitika nõunik

Kuulsa keeleteadlase juubeliüritused (30. märtsil täitus 200 aastat akadeemiku sünnist) jõudsid 16. aprillil ka Peterburi, kus olid möödunud Ferdinand Johann Wiedemanni kõige suuremate teaduslike saavutuste aastad. Neevalinna eestlastele juba viiendat korda peetav keelepäev oli juubeliaasta tõttu ühendatud Peterburi ülikooli toetusel korraldatud teaduskonverentsiga. Õhtupoolikul avasime Peterburi luterlikul Smolenski kalmistul mälestuskivi ning nautisime Eesti Vabariigi Peterburi peakonsulaadi südamlikku vastuvõttu. Toimunu võimaldab arutleda kodu- ja väliseestluse üle laiemaltki.

Keelepäeva piirid avarduvad

Oma nime pani seekordsel keelepäeval kirja 61 inimest, tõenäoliselt oli osavõtjaid rohkemgi. Võiks korraldada – ja korraldataksegi – ka mitmesuguseid muid päevi, ent ometi tundub, et just keel oma sümboolsuses ühendab nii meid siin Eestis, väliseestlasi välismaal kui ka meid mõlemaid omavahel kõige rohkem.

Muukeelne argipäev, aastad ja piirid jätavad väliseestlase sageli üldse ilma võimaluseta eesti keeles suhelda, keele arenguga kaasas käimisest rääkimata. Seetõttu on üks traditsioonilisi ettekandeteemasid alati „Mis on eesti keeles uut?“. Seekord käsitles professor Mati Erelt eestikeelse lause ning suhtlusmallide muutumist. Eestikeelset vestlusvõimalust – nii omavahel kui ka Eestist tulnutega – pakkusid pikem vaheaeg ja konsulaadi vastuvõtt (ettekannetest oli eestikeelne veel vaid Tiiu Erelti „F. J. Wiedemann eesti keele tulevikust“).

Kuna keelepäev oli samal ajal ka rahvusvaheline konverents, jagunes publikki paratamatult kaheks: kaht keelt valdavad Peterburi eestlased ning valdavalt eesti keele oskusega Peterburi lingvistid. See-tõttu oli ka oluline osa ettekannetest vene keeles (eestlaste venekeel-seid ettekandeid dubleeriti küll teesidest täistekstideni ulatuvate tõl-getega eesti keelde).

Probleem aga jääb: oma hääbuvale keeleoskusele tuge lootev vanem põlvkond ootab eestikeelseid esinemisi, ennast eestlasena tun-dev, kuid keeleoskusega noor soovib aga kuulda Eestist ja eesti keelest talle arusaadaval kujul, st vene, või lääneriikides ka nt rootsi, saksa või inglise keeles. Seekord tegi vene keel Wiedemanni elu, Eesti keelepoliitikat ja Eesti venelaste keele eestipärasusi käsitlenud ette-kannete (Tõnu Tender, Jüri Valge, Irina Külmoja) sisu arusaadavaks ka mitmele Peterburi muinsuskaitse- ja rahvussuhete ametnikule ning Ungari diplomaadile, lisaks kohalikele keeleteadlastele.

Viimased lisasid üritusele oma panuse, tutvustades postsotsia-listliku Venemaa keelepoliitikat (Aleksei Burõkin) ja Wiedemanni

Eesti keele päeva kuulajad Peterburi ülikooli filoloogiateaduskonna aulas, esiplaanil Venemaa Teaduste Akadeemia keeleuurimise instituudi juhtteadur Aleksei Burõkin. Tõnu Tendri foto

Peterburi-aastaid (Maria Jermakova). Ettekanne fennougristikast Peterburi ülikoolis (Natalia Kolpakova) kirjeldas lausa uskumatut pilti nendest raskustest, millega revolutsiooni ja II maailmasõja vahel kokku puutuda tuli (näljast, haigustest ja korterist väljatõstmistest kuni otseste füüsiliste repressioonideni).

Peterburi luterlikul Smolenski kalmistul on alates 16. aprillist Wiedemanni mälestuskivi – sissekäigust vasakul aianurgas, F. Parroti mälestusmärgi kõrval. Missuguste bürokraatlike, rahaliste ja puhtfüüsiliste (kivi kaalub umbes 250 kilo) takistuste kiuste mälestuskivi praegusele kohale jõudis, teavad kõige paremini Jüri Trei välisministeeriumist ja Külli Sulg Peterburi Jaani kogudusest ning see on omaette lugu. Samuti nagu seegi, et kivi asukoht on sümboolne: kalmistu osa, kuhu Wiedemann maeti, on hävitatud.

Kolmas lugu on tulevik. Wiedemanni haua külastamine võiks kuuluda Peterburisse tehtavate kultuurireiside kavva, samuti nagu mälestusmärgi ümbruse korrastamine. Kindlasti vajaksid ülesotsimist ja tähistamist paljude teistegi Peterburi kalmistutel puhkavate eestlaste ja eestimaalaste kalmud. Wiedemanni mälestusmärk on kolmas tähis, mis 1999. aastal alustatud projekti „Eestlased Peterburis” raames oma sihtkohta on jõudnud: Kroonlinnas on seinatahvel Koidulale ja Levašovo kalmistul väike kivi, märkimaks eestlaste suuri kaotusi kolmekümnendate aastate massimõrvades.

Nappe võimalusi korvab koostöö

Seekordne Peterburis käik osutab veel ühele tahule väliseestlastega seotud tegevustes. Et ühe sõiduga mitme eesmärgi saavutamine igaüht neist odavamaks muudab, on iseenesestmõistetav. Sedapuhku korraldasime teaduskonverentsi, keelepäeva ja avasime mälestuskivi. Niisugusel ühendamisel on aga ka sisuline põhjus. Eestis me võime oma tegevusi ühekaupa teha: tegelda täna keele ja homme kirjandusega, ülehomme laulda ja nädala pärast korraldada käsitöönäituse. Isegi nii lähedal piiri taga nagu Peterburis sulavad need asjad kokku ning sellest tuleb Eestis aru saada.

Hea näide niisuguse lõimumise kohta on taastatavas Peterburi Jaani kirikus toimuv: ühiskondlike, riiklike ja eraalgatuslike pingutustega peaks paari aasta pärast Peterburi südalinnas (mõnisada meetrit Maria teatrist) olema koht jumalateenistusteks, kontsertideks, keele-

Peterburi Smolenski kalmistul F. J. Wiedemanni mälestuskivi juures seisavad (vasakult) Külli Sulg, Jüri Trei, Jüri Valge, Tiina Vaiksalu ja Mati Ereht. Tõnu Tendri foto

päevadeks – ja loomulikult teistekski kokkusaamisteks nii sealsete eestlaste endi vahel kui ka Eestist saabujatega. Praegu võib restaureerimist (koos vahelagede lammutamise ning välisseinte krohvist puhastamisega) ootavas majas kivipuru ja mädanenud lauajuppide vahel ringi jalutades vaid imetleda eesmärgi püstitanud inimeste julgust.

Väliseestlastega seotud tegevus on kahtlemata ala, kus käärnid vajaduste ning võimaluste vahel on väga suured. See võib tekitada – ning sageli tekitabki – vastuolusid, mille klaarimise käigus vaidluse tegelik põhjus hoopis meelest läheb. Ainuke võimalus niisugust kahetsusväärset olukorda vältida on koostöö: kultuuriseltside, koguduste, pühapäevakoolide, laulukooride ja kõikvõimalike teiste ühenduste vahel. Ning loomulikult koostöö Eesti organisatsioonidega ja Eestis eneses.

Seekordsest visiidist võtsid kas otse või kaude osa haridus- ja teadusministeerium, välis- ning kultuuriministeerium, Emakeele Selts, Tartu ülikool, Õpetatud Eesti Selts (sealt on pärit ka Wiedemanni kuulsa sõnaraamatu idee) ja Eesti Kultuuriseltside Ühendus, samuti Wiedemanni isiku või temale pühendatud üritustega seotud koolid (Haapsalu, Tallinn, Väike-Maarja). Loodetavasti elavneb Valter Haameri juhitud ühisarutelu tulemusena Peterburi Eesti Kultuuriseltsi tegevus, laienedes ka seni puudunud aladele, näiteks eestikeelse ekskursioonijuhtimise korraldamisele ja Eesti päritolu teadlaste koondamisele Peterburis.

Väliseestlastele suunatud tegevuste formaalne riiklik ühendaja Eestis on üle-eelmise valitsuse poolt heaks kiidetud „Rahvuskaaslaste programm”. Peaks olema üpris loogiline, kui mitte-eestlase Wiedemanni ning teiste temataolistega seotud tegevusedki selle programmi alla mahuksid (erinevus n-ö päriseestlase ja Eestist pärit inimese vahel on sageli niikuinii suhteline). Hädavajalik on aga see, et peale heaks kiidetud ideede leitaks seni eelarvereata programmi elluviimiseks ka raha. Taas ühiste pingutustega, nagu toimusid seekordsed keele- ja Wiedemanni-üritused Peterburis.